

**AZƏRBAYCAN
RESPUBLİKASININ
DÖVLƏT
STANDARTI**

İlkin nəşr
2021

Tütün şitilləri.

Texniki şərtlər

Tobacco seedlings.

Technical specifications

LAYIHƏ

Bu standart Azərbaycan Standartlaşdırma İnstitutunun icazəsi olmadan tam və ya hissə-hissə yenidən çap oluna, çoxaldıla və yayıla bilməz

Elçin İsaqzadə küç., 7-ci köndələn

Telefon: +994125149308

Email: office@azstand.gov.az

MÜQƏDDİMƏ

1 Azərbaycan Respublikası Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin mütəxəssisləri tərəfindən işlənilib hazırlanıb və təqdim edilib.

2 Azərbaycan Standartlaşdırma İnstitutunun _____ il tarixli _____ sayılı Əmri ilə təsdiq edilmişdir.

3. AZS 146-2005 əvəzinə

4. Dövlət standartında müəyyən edilən tələblərin beynəlxalq standartlara, norma, qayda və tövsiyələrə və digər dövlətlərin müvafiq mütərəqqi milli standartlarına, elm, texnika və texnologiyanın müasir nailiyyətlərinə əsaslanmasını müəyyən etmək üçün standartın ilkin yoxlama müddəti 2025-ci il, dövrü yoxlama müddəti 5 ildən birdir.

LAYIHƏ

MÜNDƏRİCAT

1. Tətbiq sahəsi.....	1
2. Normativ istinadlar.....	1
3. Texniki tələblər.....	1
4. Qəbul qaydaları.....	3
5. Sınaq üsulları.....	4
6. Daşınma və saxlanma	5
Əlavə A.....	6
Əlavə B.....	7
Əlavə C.....	8

1 TƏTBİQ SAHƏSİ

Bu standart özəl və digər təsərrüfatlarda yetişdirilmiş əl ilə və ya maşınla əkiləcək şitillərə şamil olunur.

Məhsulun keyfiyyətinə olan zəruri, insan həyatı, sağlamlığı üçün təhlükəsizliyi təmin edən tələblər 3.5, 3.6, 4,7 əlavə bəndlərdə A, B, C, göstərilmişdir.

Bu standartın tələbləri məcburidir.

Bu standart sertifikatlaşdırma məqsədi üçün istifadə edilə bilər.

2 NORMATİV İSTİNADLAR

ГОСТ-166-89 Штангенциркуль. Технические условия.

ГОСТ-427-75 Линейки измерительные, металлические. Технические условия.

ГОСТ-2684 77 Семена табака и махорки. Сортовые и посевные качества. Технические условия.

3 TEXNİKİ TƏLƏBLƏR

3.1 Bütün tütün şitilləri bu standartın tələblərinə cavab verilməlidir.

3.2 Şitillər ГОСТ - 2684 «Tütün və tənəkənin toxumları. Növ və səpin keyfiyyəti, texniki şərtlər» üzrə tələblərə uyğun toxumlardan yetişdirilməlidir.

3.3 Şitillər sahəyə əklmə üsulundan asılı olaraq ayrılır; əl ilə əklməyə və maşınla basdırılmaya yararlı şitillər.

3.4 Şitillər keyfiyyətinə görə 1-ci cədvəldə göstərilən normalara cavab verilməlidir.

Cədvəl 1

Keyfiyyət göstəriciləri	Ölçü vahidi	Standarta uyğun yararlı şitillərin keyfiyyət norması	
		Əl ilə əkiləcək şitillər üçün	Maşınla əkiləcək şitillər üçün
Gövdənin üstündə mövcud olan yarpaqlar	ədəd	4-7	5-6
Şitilin kök boğazından yarpaqların ucuna qədər uzunluğu	mm	120-240	140-180
Gövdənin uzunluğu	mm	60-140	80-120
Kök boğazından gövdənin diametri	mm	2-8	3-6

Keyfiyyət göstəriciləri	Ölçü vahidi	Standarta uyğun yararlı şitillərin keyfiyyət norması	
		Əl ilə əkiləcək şitillər üçün	Maşınla əkiləcək şitillər üçün
Kök sisteminin inkişaf nisbəti	formasını	Saçaqlı mil kökü olmaqla	
Haçalanmış köklərin miqdarı	ədəd	3	5
Köklərin uzunluğu	mm	15-60	30-50
Yarpaqların mexaniki zədələnməsi bitkidə yarpaq səthinin faizlə nisbəti	%	15	15

3.5 Şitillər 1-cı cədvəldə göstərilən tələblərə cavab vermirsə standarta uyğun sayılmır.

Təsərrüfatın rəhbərinin yazılı razılığı əsasında standartın tələblərinə cavab verməyən şitillər seçmə üsulu ilə əkilə bilər.

3.6 Tütün şitilləri təzə, immunitetli olmalı, şitilin əzilmə, xəstəlik və zərərvericilər ilə zədələnmə nişanələri olmamalı, yarpağının rəngi və forması həmin növə oxşar (tipik) olmalıdır. Yarpaq ayasının mexaniki zədələnməsi, cızılması, qoparılması 1-ci cədvəldə göstərilən normalara uyğun olmalıdır.

3.7 Daban yarpaqları, saralmış və bürüxmüş alt 1-2 yarpaq qoparılmalıdır.

3.8 Şitillərin gövdəsi düz və elastik, kök sistemi isə qida qarışığı ilə olmalıdır.

3.9 Qablaşdırma və markalanma.

3.9.1 Şitillər divarlarında dəlikləri olan ağac və plastik qablara yığılır.

3.9.2 Qablar şitillərin saxlanma və daşınma dövründə gövdəni digər deformasiya və mexaniki zədələnmədən qorunmalıdır.

3.9.3 Qablar dizinfeksiya olunmaqla təmiz və quru olmalı, kənar iylərə yol verilmir.

3.9.4 Şitillər qablaşdırılarkən yaş və bürüxmüş olmamalıdır. Şitillər qablara ümumi hündürlük qatı 40-50 sm olmaqla, yarpaqların üzü divara, kökləri isə qarşı-qarşıya qoyularaq ehmalca yığılır, hər 10 sm-dən bir bitkilərin köklərinin üstünə 10 sm qalınlığında yarpaqlara dəyməmək şərti ilə nəmləndirilmiş qida qarışığı tökülür. Şitillər qablaşdırılarkən çox sıx yığılmamalıdır.

3.9.5 Şitillər uzun müddət saxlandıqda iki gündən artıq olmamaq şərti ilə bir qat olmaqla dikinə qoyularaq qablaşdırılır. Qabın dibinə 2-3 sm 2 qalınlığında zərərsizləşdirilmiş və nəmləndirilmiş çürüntü və ya qida qarışığı tökülür. Şitillər soyuq havadan, küləkdən və günəşdən qorunan yerdə saxlanılmalıdır.

3.9.6 Bir qabda nə qədər bitki yerləşdirilməsi və qabın növü şitil istehsal edilən təsərrüfatda müəyyən edilir.

3.9.7 Hər qabın brutto kütləsi $20 \pm$ kq-dan artıq olmamalıdır.

3.9.8 Açıq sahəyə köçürülməsi üçün qablaşdırılmış şitillərin qablaşdırma vərəqəsində aşağıdakılar göstərilməlidir.

qabın nömrəsi;

tütün növü;

bitkilərin miqdarı;

çıxarılma tarixi;

qablaşdırmanın soyadı və ya nömrəsi;

3.9.9 Başqa təsərrüfatlara satılması üçün nəzərdə tutulan hər bir qablaşdırılmış şitillər aşağıdakılar göstərilməklə qablaşdırma yarlığı ilə təmin olunur:

göndərən təşkilatının adı və ünvanı, qabın nömrəsi,

tütün növü, bitkilərin miqdarı,

brutto kütləsi,

çıxarılma tarixi bu standartın işarəsi

4 Qəbul qaydaları

4.1 Tütün şitilləri təsərrüfatın öz sahəsində əkilməsi və başqa təsərrüfatlara satılması üçün istifadə edilə bilər.

4.2. Tütün şitilləri partiyalarla olunur. Miqdarından asılı olmayaraq eyni botaniki növündən, bir gün ərzində çıxarılmış və bir sənədlə müşaət edilən tütün şitilləri partiya hesab olunur.

4.3 Hər bir şitil partiyası qeydiyyat jurnalında qeydiyyata düşməlidir. Orta partiyanın nömrəsi, tütünün botaniki sortu, şitillərin çıxarılma tarixi, qablaşdırılmış şitillərin miqdarı və qabların sayı göstərilir.

4.4 Şitil partiyasının hər qabına vizual baxmaqla qiymət verilir. Partiyada 20%-ə qədər standartda uyğun gəlməyən şitil ola bilər.

Partiyada standartın tələblərinə cavab verməyən şitillərin miqdarı normadan artıq olarsa, partiya standart və qeyri standart kimi baxılmalıdır.

4.5 Şitillərin keyfiyyətinə qiymət verilərək narazılıq yaranarsa nəzarət üçün yenidən seçilmə üsulu ilə nümunə götürülür.

4.5.1 Hər bir qabdan, müxtəlif yerlərdən bir dəstə bitki (10-12 ədəd) nümunəsi götürülür.

4.5.2 Müxtəlif yerlərdən nümunə üçün götürülmüş və dəqiqləşdirilmiş bu şitillərin nümunələri cəmləşdirilir. Birləşmiş nümunədə bitkilərin miqdarı 1%-dən artıq, 50 ədəddən isə az olmamalıdır.

4.5.3 Birləşmiş nümunə götürüldüyü gün analiz edilir və analizin nəticələri bütün partiyaya aid edilir.

4.6 Şitillərin seçmə üsulu ilə yoxlanılması zamanı mübahisəli nəticələr alındıqda, yenidən ikili nümunə götürülərək analiz aparılır və bu nəticə qəti sayılır.

4.7 Şitillər satılarkən hər partiya üçün keyfiyyət vəsiqəsi (əlavə A) və spesifikasiya (əlavə B) verilir.

5 SINAQ ÜSULLARI

5.1 Şitilin keyfiyyətinin yoxlanılması birləşmiş nümunə götürülməklə 3.5 bəndindəki kimi standart və qeyri standart şitillərə ayırma yolu ilə aparılır.

5.2 Ölçü alətləri.

5.2.1 Bitkinin ölçülməsi üçün millimetrlərə ayrılmış ГOCT 427 üzrə xətkəş və 1 ГOCT 166 üzrə ştangenpərqar.

5.3 Analizlərin aparılması.

5.3.1 Şitilin xarici görünüşü, vəziyyəti, xəstəlik və zərərvericilərlə sirayətlənməsi, mexaniki zədələnməsi 1-ci bəndə və əlavə C-ə uyğun olaraq müəyyən edilir.

5.3.2 Yarpaqların və köklərin miqdarı onları saymaqla müəyyən edilir, şitilin uzunluğu bitkinin kök boğazından uzanmış yarpağın uc nöqtəsinə qədər məsafəni ölçməklə aparılır. Gövdənin diametri kök boğazını ölçməklə aparılır.

5.3.3 Şitillərin dözümlülüyünün yoxlanılması gövdəni fərqli üsulla diametri 25,5 mm olan çubuğa sarımaqla aparılır.

5.4 Birləşmiş nümunə yoxlanılarkən standartta uyğun gəlməyən şitillərin faizi bu düstur üzrə hesablanır.

$$X = \frac{K_1}{K} 100$$

K - nümunədə bitkilərin miqdarı, ədədlə, K₁ - standartta uyğun gəlməyən şitillərin miqdarı, ədədlə.

5.5 Analiz aparıldıqdan sonra standartlı şitillər partiyaya daxil edilir.

6 DAŞINMA VƏ SAXLANMA

6.1 Tütün şitilləri əkin sahələrinə müxtəlif növ üstü örtülü nəqliyyat vasitsləri ilə gətirilməlidir.

6.2 Şitillər sahəyə gətirildikdən sonra qablardan boşaldılmalı, kölgəli, sərin və küləkdən qorunan yerdə saxlanılmalı və ya köklərin üstü torpaqla örtülməlidir.

LAYIHƏ

Əlavə A
Tütün şitillərinin keyfiyyət vəsiqəsi №

“ _____ ” _____ 200__-ci il

1 İstehsalçının (təsərrüfatın) adı _____

(fermer, firma, k.f.t)

2 Respublika, rayon, qəsəbə, kənd _____

3 Poçt ünvanı _____

4 Şitillərin qəbul edilmə yeri _____

5 Tətbiq edilən standart _____

6 Şitilləri alan (qəbul edən) standartın tələbləri ilə olub _____

7 Şitilərin spesifikasiyası № _____, tarix “ _____ ” “ _____ ” 200__-ci il

8 Keyfiyyətinə görə standartın tələblərinə uyğundur _____

9 Şitillərin göndərilmə sənədləri № _____, tarix “ _____ ” “ _____ ” 200__-ci il

10 Fitosanitar sertifikatı _____

M.Y

Təsərrüfatın rəhbəri

(istehsalçı) _____

Cavabdeh mütəxəssis _____

Keyfiyyət vəsiqəsi alınıb

“ _____ ”

_____ 200__-ci il

Qəbul edənin (alanın) imzası _____

(vəzifəsi, etibarnamənin №-si)

Əlavə B
SPESİFİKASIYA
(dəqiqləşdirilmiş təsnifat)

“ _____ ” _____ 200__-ci il

Qablaşdırılmış tütün _____
(sorttipi, tipi)

Sifərəşə (sərəncama) görə _____

Şitillər yığılan və daşınan qab (yeşik) _____
(qabın növü –ağac və plastik, həcmi- 1kq)

Qablaşdırılmış tütün şitillərinin növü _____

Qablaşdırılmış tütün şitillərinin miqdarı (cəmi) _____ ədəd

Qabların (yeşiklərin) miqdarı (cəmi) _____ ədəd

Şitilləri qablaşdıran (heasblayıcı) _____
(adı, soyadı)

MY

Təsərrüfatın (qrumun)rəhbəri _____

Əlavə C

XƏSTƏLİYƏ TUTULMUŞ TÜTÜN ŞİTİLLƏRİNİN XARİCİ NİŞANƏLƏRİ

1 Yalancı unlu şəh (perenosporoz) xəstəliyi şitillərin yarpaqlarında sarımtıl, yumru formada sarı ləkələrin olması və yarpağın alt hissəsində xovlu təbəqə, ağ və küllü-bənövşəyi köklərin olması ilə xarakterizə edilir.

2 Kökdə qara ayaq xəstəliyi - bitki turqorun pozulması, nəmliyin olmaması və şitilin kökündə qonur və ya qara rəngin olması ilə xarakterizə olunur.

3 Şitil çürüməsi xəstəliyi bitki gövdəsinin nazilməsi (uzadılmış) və bəzi hallarda zərərverici göbələklərin sporlarının kül rəngində təbəqələrinin olması ilə xarakterizə olunur.

4 Qara çürümə xəstəliyi - bitki gövdəsinin və yarpaqların toxumlarında nəmlənmiş çürümənin olması və kül rəngində göbək konidəylərin olması ilə xarakterizə olunur.

5 Bakteriya ryobuxası xəstəliyi - yarpağın qırağında yağlı və yaş ləkələrin olması ilə xarakterizə olunur.

6 Adi tütün dəmgili (mozaika) xəstəliyi - yarpaq toxumlarında mozaika və tünd yaşıl rəngli ləkələrin olması ilə xarakterizə olunur.

OKP972960

MKC 65.020.20

C21

Əsas sözlər, tütün, şitil, tətbiq sahəsi, normativ istinadlar, texniki tələblər, qablaşdırma, markalanma, qəbul qaydaları, sınaq üsulları, daşınma, saxlama, xəstəliyə tutulmuş tütün şitilləri

LAYIHƏ

LAYIHƏ

azstand | AZƏRBAYCAN
STANDARTLAŞDIRMA
İNSTITUTU

Rəsmi nəşr
“Azərbaycan Standartlaşdırma İnstitutu”
Publik hüquqi şəxs

AZS146-2005
Tütün şitilləri. Texniki şərtlər